

na. Això, des de sempre —diu la Bonac—, és el símbol d'una personalitat doble i no és infreqüent en el retrat de certs subjectes ambigus. «Fixeu-vos ara en l'absència de coll (...) i passeu al rostre. No és una màscara de cartró de carnaval? Mireu sota l'orella, a la dreta, la doble línia del coll. La línia de l'esquerra delimita la màscara; la de la dreta, la vora interior del coll. Entre les dues, hi podeu veure el coll o, si ho preferiu, el fons del gravat. En aquest cas, ni un dit de carn no apareixerà en aquest ninot abillat amb un ridícul vestit coronat per una gorgera extraordinària, sobre la qual reposa una màscara de cartró. Tornem, doncs, a la màscara. L'orella té la rodonesa característica de les caretes de cartró, igual que la bossa sota l'ull esquerre i, encara més, el nariu inflat, traspasat per un gran forat negre de truador. El front va adquirint l'aspecte d'un bony a mesura que les edicions del *First Folio* es van succeint. L'ondulació a l'altura de l'orella, a la dreta, suggereix la perruca o l'encolat, més que no pas els cabells.» Llegint aquestes frases de la Bonac no costa gaire de pensar en una pintura de James Ensor o de Gutiérrez Solana. No tant per la truculència de la màscara com per la seva falsedat. I potser té raó.

Ja al final de la seva vida, Shakespeare acaba *recloent-se al seu poble, ja ric, com un bon jubilat*. El 23 d'abril de 1616 mor a Stratford. D'un actor i autor de comèdies famós, que decideix passar els darrers anys de la seva vida amb la dona i els fills, lluny de Londres, plàcidament i pacíficament, sembla que n'haurien de quedar molts testimonis: manuscrits, cartes, obres inacabades. Però *de Shakespeare no hi ha ni un sol manuscrit, ni una sola carta, ni un sol vers escrit de la seva mà (!)*. De la biblioteca de Shakespeare, no en resta ni un sol llibre; en canvi, de la de Lope de Vega encara avui n'hi ha quatre-cents (no de la seva època, sinó de la seva propietat). I Espanya ha sofert més guerres i més espolis que Angla-